

برد تشریفاتی در لاهه

رای دادگاه لاهه درباره شکایت ایران از آمریکا اعلام شد؛ این رای که در دیپلماسی عمومی کاربرد دارد آیا ضمانت اجرایی هم دارد؟

۱۸ اردیبهشت ۹۷ در تاریخ ثبت شده بود و حالا ماندگارتر از گذشته شد. روزی که ایالات متحده برخلاف تمامی عرف، حقوق و قوانین بین المللی یک توافق چند جانبه میان هفت کشور را که از قضا ضمیمه یک قطعنامه سازمان ملل هم بود، نادیده گرفت و به صورت یکجانبه از آن خارج شد. در پی این خروج آمریکا اعلام کرد تمامی تحریم‌های خود علیه ایران را که در برجام حداقل به صورت ظاهری به تعلیق درآورده بود، باز می‌گرداند و البته آنها را تشدید هم می‌کند. در پی این اقدام ایران دادخواست شکایت خود را به دادگاه بین المللی لاهه برد و خبر آن را نیز اولین بار محمدجواد ظریف در ۲۵ تیر اعلام کرد. او در توئیتر خود نوشت که ایران از آمریکا به دلیل نقض توافق بین المللی شکایت کرده و از این طریق پیگیر حقوق نقض شده خود شده است. ایران در این پرونده با مدنظر قرار دادن یک پیمان عدم خصومت به نام عهدنامه مودت که در سال ۱۳۳۴ میان دو کشور امضا شده بود از دادگاه لاهه خواسته بود که حکم به تعلیق روند بازگشت تحریم‌های یکجانبه آمریکا بدهد. همچنین در این دادخواست از دادگاه به دلیل طولانی بودن فرآیند دادرسی خواسته شده بود که با صدور حکم اولیه از تضييع حقوق ایران جلوگیری کند تا قطار تحریم‌ها حداقل تا زمان مشخص شدن رای نهایی متوقف شود.

در پی این شکایت در سوم مرداد گذشته دیوان دادگستری بین المللی، اطلاعیه‌ای اضطراری (Urgent Communication) برای وزارت خارجه آمریکا ارسال کرد و طی آن از مقامات کاخ سفید خواست «به گونه‌ای اقدام کنند که رای دیوان - هر آنچه باشد - درخصوص درخواست صدور قرار موقت، اثرگذاری خود را داشته باشد.» البته این اطلاعیه خلیی در اقدامات آمریکا ایجاد نکرد، لذا ایران منتظر صدور حکم اولیه شد. نهایتا اما پس از برگزاری چند مرتبه دادگاه در دهه اول شهریور و ارائه توضیحات از جانب طرفین، روز گذشته دادگاه لاهه حکم اولیه خود را صادر کرد. دیوان بین المللی دادگستری دیروز اعلام کرد که بخشی از تدابیر درخواستی ایران را پذیرفته و آمریکا را بر رفع محدودیت‌های انسان‌دوستانه، کشاورزی و هوانوردی ملزم و طرفین را از اقداماتی که می‌تواند

به تشدید مناقشه منجر شوند، منع کرده است.

در حکم این دادگاه صراحتا سه تصمیم مهم آمده و تأکید شده که این تصمیمات برای هر دو کشور تا زمان صدور حکم نهایی الزام‌آور است. متن این سه تصمیم به شرح زیر است:

۱. ایالات متحده آمریکا، منطبق با تعهداتش ذیل پیمان ۱۹۵۵ مودت، روابط اقتصادی و حقوق کنسولی، باید به نحو مورد انتخاب خود، هر مانع برآمده از تدابیر اعلامی هشتم می ۲۰۱۸ بر صادرات آزاد این اقلام به اراضی جمهوری اسلامی ایران را رفع کند: دارو و تجهیزات پزشکی، مواد غذایی و اقلام زراعی، قطعات یدکی، تجهیزات، خدمات مربوطه (شامل خدمات پس از فروش، تعمیر و خدمات نگهداری و بازرسی) مورد نیاز ایمنی هوانوردی مسافری.

۲. ایالات متحده آمریکا باید اطمینان یابد که در ارتباط با اقلام و خدمات فوق الذکر، مجوزها و تاییدیه‌های مورد نیاز صادر شده و پرداخت‌ها و دیگر

انتقال‌های منابع تحت هیچ محدودیتی نباشند.

۳. هر دو طرف باید از هر اقدامی که ممکن است مناقشه ارائه‌شده در دیوان را تشدید کرده یا با عباد آن را گسترش دهد و حل آن را دشوارتر کند، خودداری کنند. حالا بر اساس این احکام و با وجود اینکه دادگاه لاهه تمامی درخواست‌های ایران را نپذیرفته اما طرف مقابل یعنی ایالات متحده را ملزم کرده است که دست از ادامه اقدامات خصمانه خود علیه ایران بردارد، به‌ویژه اینکه در بند سوم رسماً از این کشور خواسته شده که فرآیند اعمال تحریم متوقف و تحریم‌های گذشته ملغی شود.

این احکام در داخل به صورت گسترده‌ای مورد توجه فعالان سیاسی - حقوقی و رسانه‌ای قرار گرفت و مانند نظر محمدجواد ظریف تحت عنوان یک پیروزی دیپلماتیک برای ایران تلقی شد. در این بین اما برخی هم درخصوص الزامات اجرایی آن اظهارنظر کرده و گفته‌اند که این قبیل تصمیمات برای آمریکا قابل پذیرش نخواهد بود و او را متوقف نخواهد کرد. از این رو «فرهنگستان» این ماجرا را در گفت‌وگو با صاحب‌نظران بررسی کرده است.

«حکم بی ارزش»؛ واکنش دولت آمریکا به تصمیم دادگاه لاهه

به گزارش خبرگزاری فرانسه، دولت آمریکا در واکنش به حکم دادگاه لاهه، آن را «بی ارزش» خوانده است. دولت آمریکا همچنین یار دیگر اعلام کرده است این نهاد در موضوع تحریم‌های ایران صلاحیت رسیده‌گی به پرورش ندارد. مایک پمپئو، وزیر امور خارجه آمریکا نیز در کنفرانس خبری، با اشاره به رای دادگاه لاهه گفت: «این رای دادگاه لاهه درست نیست. برای رای دادگاه لاهه متأسف هستیم.» وی همچنین مدعی شد ایران منشأ اصلی تهدیدات علیه نیابت‌گدنی‌های آمریکا در عراق است و از منابع مالی خود برای تأمین گروه‌های تروریستی در عراق و منطقه استفاده می‌کند.

گفت و گو

دبیر کمیسیون قضایی و حقوقی مجلس:

رای دادگاه لاهه قدرت چانه‌زنی ایران را بالا می‌برد

بیش از پیش تنها می‌شود. «وی افزود: «آمریکا با علم به عواقب موضع‌گیری‌هایش چنین اقداماتی را انجام می‌دهد ولی در مقابل، دادگاه بین المللی و جامعه جهانی نیز وظیفه خود را انجام می‌دهند.» رضازاده درباره فرصت‌هایی که صدور این رای می‌تواند برای ایران به‌دنبال داشته باشد، گفت: «این موضوع در کل می‌تواند قدرت چانه‌زنی دستگاه دیپلماسی و دیپلمات‌های ایران را بالا ببرد و همین مساله قطعاً می‌تواند در سایر حوزه‌ها نیز راهگشا باشد.» وی با اشاره به تأکید دیوان لاهه مبنی بر ادامه پیگیری این پرونده، سرانجام این پرونده و چشم‌انداز آن گفت: «به‌نظر می‌رسد اگر ما بتوانیم از راه حقوقی وارد شویم، قطعاً می‌توان آمریکا را در این قضایا به‌انزوا برد. یعنی مایمی توانیم از نهاد‌های بین‌المللی در رابطه با اقدامات یکجانبه آمریکا کمک بگیریم. ضمن آنکه ما در بحث تحریم‌های دارویی و هواپیمایی همچنان پیگیر هستیم و مقابل زیاده‌خواهی آمریکا ایستاده‌ایم.» عضو کمیسیون حقوقی و قضایی مجلس درباره احتمال تغییر نظر دادگاه لاهه با اعتراض آمریکا گفت:

«این موضوع بستگی به مستندات ایران و دفاعیاتی که صورت می‌گیرد، دارد. به هر حال اراده دادگاه نیز در این موضوع تا حد زیادی دخیل است، اگرچه قضات در همه دنیا مستقل هستند و استقلال خود را از دست نمی‌دهند. در عین حال با توجه به نفوذی که آمریکا دارد و احتمال بهره‌گیری از اسناد جعلی وواهی توسط این کشور، کشیده‌شدن نگاه‌قضات دادگاه بین المللی به سمت ناحق، دور از ذهن نیست.» رضازاده در پایان تصریح کرد: «به هر روی نگاه قضات دادگاه بین المللی به سمت ایران است و تغییر نظر آنها در شرایط کنونی تا حد زیادی بعید به‌نظر می‌رسد؛ چراکه در این صورت اعتبار جهانی دادگاه لاهه زیر سوال می‌رود.»

لا هه چیست؟

اولین بند از فصل چهارده منشور ملل متحد توضیح می‌دهد که دیوان بین المللی دادگستری واقع در شهر لاهه هلند رکن اصلی قضایی سازمان ملل متحد است، دادگاهی دائمی که به صورت عام در دعوی بین المللی میان کشورهای مختلف نقش آفرینی می‌کند. لزوم وجود چنین دادگاهی در منشور ملل متحد، در سال ۱۹۴۵ میلادی تصویب شد و از یک‌سال بعد کار خود را آغاز کرد. این دیوان بعد از جنگ جهانی دوم و در پی انحلال جامعه ملل ایجاد و جانشین مجموعه‌ای به نام «دیوان دائمی بین المللی دادگستری» شد. این دادگاه امروزه به دعوی بین المللی و اعمال قوانین آن می‌پردازد.

فعالیت اصلی دادگاه لاهه یعنی قضاوت بین کشورها برعهده ۱۵ قاضی است که از سوی شورای امنیت و مجمع عمومی برای مدت ۹ سال انتخاب می‌شوند.

ایران- آمریکا چند بار به هم رسیده‌اند؟

گذر ایران برای اولین بار در زمان دولت محمد مصدق به این دادگاه افتاد، جایی که در پی تلاش‌ها در ایران برای ملی شدن صنعت نفت قرارداد نفتی میان ایران و بریتانیا یک طرفه از سوی ایران لغو شد، لذا بریتانیا شکایت خود را نزد این دادگاه مطرح کرد.

در آن زمان یعنی دقیقاً در سال ۱۳۳۹ ایران به‌عنوان متهم به حضور در این دادگاه فراخوانده شده و از سوی ایران محمد مصدق، نخست‌وزیر وقت در آن شرکت کرد. این اولین حضور ایران در دادگاه لاهه البته با صدور حکم یا رسیدگی به پرونده همراه نبود چراکه این دادگاه رسماً اعلام کرد که صلاحیت رسیدگی به این شکایت را ندارد، لذا دست انگلستان به حکم محکومیت ایران نرسید و به عبارتی کاری از پیش نبرد و رسماً ناکام بازگشت. همین اتفاق نهایتاً در ایران باعث شد که صنعت نفت رسماً ملی اعلام شود.

مرتبه سوم که ایران به این دادگاه فراخوانده شد مربوط به زمانی است که لانه جاسوس‌های از سوی دانشجویان بیرو خط امام در ایران به تسخیر درآمد و برخی اعضای سفارت آمریکا در ایران بازداشت شدند. در آن زمان یعنی در سال ۱۳۵۸ این دادگاه ایران را به‌عنوان متهم فراخواند و پس از مدتی هم حکم به محکومیت ایران داد که البته این حکم از سوی ایران پذیرفته نشد.

اجرای بعدی مربوط به حمله آمریکا به هواپیمای مسافربری جمهوری اسلامی ایران در خلیج فارس است. پس از شلیک موشک از ناو ونسنس به پرواز مسافربری شماره ۶۵۵ شرکت هواپیمایی ایران ایر که از تهران به مقصد دبی در

مدیر گروه روابط بین الملل دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران:

رای دادگاه لاهه هیچ‌گونه ضمانتی برای اجرا ندارد

به نفع هر دو طرف تمام شد.»

وی در پاسخ به سوال دیگری درباره ماجرای ۱۷۷ میلیارد دلاری که پیش از این در یکی از دعوی حقوقی میان ایران و آمریکا به دولت ایران پرداخت شده، گفت: «این موضوع مربوط به تجهیزات نظامی‌ای می‌شد که ایران در رژیم شاه از دولت آمریکا خریداری کرده و پول آن را هم پرداخت کرده بود ولی این تجهیزات بعد از انقلاب هیچ‌وقت تحویل ایران نشد.»

مولایی ادامه داد: «این موضوع در دیوان داورى دعوى ایران و آمریکا مطرح شد و در آنجاری به سود ایران صادر شد. این پول به صورت نقد برای خرید تجهیزات نظامی به دولت آمریکا پرداخت شده بود که بعد از ماجرای گروگانگیری و شروع تحریم‌ها، این تجهیزات هیچ‌گاه به ایران تحویل داده نشد و پول پیش آمریکا ماند. درحضورت دیوان داورى ایران و آمریکا درباره آن رای داد و آمریکا نیز آن را اجرا کرد.»

این کارشناس مسائل بین‌الملل با بیان آنکه دیوان داورى دعوى ایران و آمریکا با دیوان بین‌المللی دادگستری تفاوت زیادی دارد، تصریح کرد که هیچ نوع شباهتی بین این دو نیست و فقط مکان هر دو لاهه است.

مولایی در پاسخ به این سوال که با توجه به آنکه مایک‌بار در دیوان داورى دعوى ایران و آمریکا به نتیجه مطلوب رسیده‌ایم، چرا موضوع شکایت‌های اخیر از این کانال پیگیری نشد و دستگاه سیاست خارجی موضوع را از طریق دادگاه لاهه پیگیری کرد، توضیح داد: «این دو پرونده با هم تفاوت داشت؛ آنجا ما کاملاً محق بودیم، پول نقد داده بودیم و کالای مورد معامله را تحویل نگرهفته بودیم، مضاف بر اینکه شکایت اخیر اساساً در صلاحیت دیوان داورى دعوى ایران و آمریکا نیست.»

وی با اشاره به موضع‌گیری دولت آمریکا ساعاتی پس از اعلام حکم دادگاه لاهه مبنی بر بی‌ارزش بودن این رای تصریح کرد: «این موضوع برای آمریکا ارزشی ندارد و شاید آمریکا به این فکر بیفتد این دیوان را هم تضعیف کند.»

مولایی خاطرنشان کرد: «آمریکا کشور معصومی نبوده و تاکنون حقوق بین‌الملل را بارها نقض کرده. آمریکا از معاهده آب‌وهوایی پاریس و شورای حقوق بشر سازمان ملل ... بیرون آمد و یک‌جانبه‌گرایی آن، چیز جدیدی نیست و موضوع همیشه بود. این کشور با وجود مخالفت شورای امنیت به عراق هم حمله کرد. اکنون این آمریکا خطاکار است و حقوق بین‌الملل را رعایت نمی‌کند و ممکن است در ادبیات ما قدری موضع‌گیری‌های ضدآمریکایی تقویت می‌شود ولی خروجی ملموسی ندارد و شما با آن مشکلی را نمی‌توانید حل کنید.»

وی افزود: «در شرایط کنونی تنها می‌توان در حوزه افکار عمومی تحریکاتی را انجام داد و فرضاً افکار عمومی بین‌المللی را علیه آمریکا بسیج کرد و این گفتمان را که آمریکا خلاف حقوق بین‌الملل عمل می‌کند، تقویت کرد ولی همان‌طور که ذکر شد این موضوع به‌خودی‌خود مشکلی را حل نخواهد کرد.» وی درباره سوابق دعوی حقوقی میان ایران و آمریکا که دیوان بین‌المللی دادگستری لاهه در آنها ورود کرده است، گفت:

«اولین پرونده به ماجرای گروگانگیری دیپلمات‌های آمریکایی مربوط می‌شد و همان‌طور که انتظار می‌رفت، دادگاه لاهه در آن به سود آمریکا حکم داد.»

به گفته مولایی پرونده بعدی، مربوط به هواپیمای ایرباس بود که طرفین در آن مصالحه کردند و دیوان در آن رای خاصی به سود ایران صادر نکرد. آمریکا نیز در این پرونده گفت بدون پذیرش مسئولیت حاضر غرامت پرداخت کنیم. لذا قبول کرد دیه قربانیان را بدهد و خسارت‌ها را پرداخت کند. بر این اساس پول ایرباس را به دولت ایران پرداخت کرد و دیوان باختگان را نیز به خانواده‌های قربانیان داد.»

این کارشناس حقوق بین‌الملل ادامه داد: «ماجرای سکوهایی نفتی نیز مورد دیگری بود که در آن هر دو طرف به‌نوعی محکوم شدند و هیچ‌یک خسارتی از دیگری نگرفتند و به‌تعبیری نتیجه